

Μακεδονικά

Τόμ. 4, Αρ. 1 (1960)

Τουρκικά έγγραφα περί του Μακεδονικού Αγώνος, επιμέλεια Ι. Κ. Βασδραβέλλη

Βασ. Λαούρδας

doi: [10.12681/makedonika.716](https://doi.org/10.12681/makedonika.716)

Copyright © 2014, Βασ. Λαούρδας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λαούρδας Β. (1960). Τουρκικά έγγραφα περί του Μακεδονικού Αγώνος, επιμέλεια Ι. Κ. Βασδραβέλλη. *Μακεδονικά*, 4(1), 567-569. <https://doi.org/10.12681/makedonika.716>

καὶ τέλος μὲ τὴν εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον εὐρισκομένην ἀκρόπολιν, τὴν ὁποῖαν ὑπερῆσιζον οἱ δύο ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου τῆς ὑψηλοῦ πύργοι. Αἱ ὀλίγαι ἠρειπωμένα, πλην δύο, ἐκκλησίαι τῶν Σερβίων ἀκολουθοῦν τὸν τύπον τῆς ξυλοστέγον βασιλικῆς, ὅστις ἦτο τύπος ἰδιαιτέρως προτιμηθεὶς εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἀπὸ ἀπόψεως ζωγραφικῆς, αἱ τοιχογραφίαι τῶν ἐκκλησιῶν τῶν Σερβίων ἀνήκουν εἰς τὸν 12ον (μεγάλῃ βασιλικῇ), τὸν 14ον (Πρόδρομος), τὸν 15ον ("Ἅγιοι Θεόδωροι) καὶ τὸν 16ον ("Ἅγιοι Ἀνάργυροι) αἰῶνα. Παρὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀπὸ τὰς καιρικὰς ἐπηρείας καὶ ἀπὸ τοὺς βανδαλισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, τὰ ζωγραφικὰ αὐτὰ λείψανα εἶναι ἐξόχως πολύτιμα, διότι δεικνύουν πῶς αἱ δημιουργίαι τῶν μεγάλων καλλιτεχνικῶν κέντρων, φθάνουσαι ἕως ἐκεῖ, μετεμορφώνοντο ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς τεχνίτας καὶ εἰκονογραφικῶς παρηνοοῦντο. Εἰδικώτερον αἱ τοιχογραφίαι τῆς βασιλικῆς τῶν Σερβίων ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς πλέον χαρακτηριστικὰς ἀποδείξεις τῆς καὶ ἄλλοτε παρατηρηθείσης ἐπιδράσεως τῆς Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν τέχνην καὶ ἰδίως εἰς τὴν ζωγραφικὴν τῆς Μακεδονίας καὶ γενικώτερον εἰς τὴν τέχνην τῶν Βαλκανίων. Τὰ μνημεῖα αὐτὰ δὲν εἶναι βεβαίως οὔτε ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχιτεκτονικῆς, οὔτε ἀπὸ ἀπόψεως ζωγραφικῆς ἔργα μεγάλης τέχνης. Τὰ ταπεινὰ αὐτὰ ἔρεψια μᾶς δίδουν ἀρκετὰ σαφῆ εἰκόνα μιᾶς μικρᾶς βυζαντινῆς πόλεως, ἀπομονωμένης ἀπὸ τὰ μεγάλα κέντρα καὶ περιορισμένης ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς, οἱ τεχνίται καὶ οἱ ζωγράφοι τῆς ὁποίας μιμοῦνται, μετὰ πολλῆς ὁμως καλαισθησίας, τὰς γραφικὰς διὰ πλίνθων διακοσμήσεις καὶ τὰς τοιχογραφίας τῶν μεγαλυτέρων καλλιτεχνικῶν κέντρων.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Συγγοποῦλου διὰ τὰ Σέρβια ἀποτελεῖ μίαν ὑποδειγματικὴν μονογραφίαν, ἀξίαν θερμοτάτης ἐξάρσεως.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

Τουρκικὰ ἔγγραφα περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Ἐπιμελεῖα I. K. Βασδραβέλλη. Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἰδρυμα Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Θεσσαλονίκη 1958, σελ. 93 μὲ τρεῖς εἰκόνας.

Τὰ 128 τουρκικὰ περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται ἐν μεταφράσει εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτήν, προέρχονται ἀπὸ τὴν Ἔδεσαν, ἀποτελοῦν δὲ μέρος ἑνὸς μικροῦ τεύχους, ἀνευρεθέντος πρό τινων ἐτῶν εἰς χεῖρας ἰδιώτου ἐν Ἐδέσῃ καὶ περιέχοντος 211 ἐν συνόλῳ ἀποκρυπτογραφηθέντα τηλεγραφήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀποστείλει εἰς τὸν πολιτικὸν διοικητὴν Ἐδέσσης (καϊμακάμην) ὁ βαλῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὁ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Χουσεῖν Χιλμῆ πασᾶς ἀπὸ 4 Αὐγούστου 1907 μέχρι τῆς 28 Φεβρουαρίου 1909. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ παρουσιάζουν ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον, διότι καθιστοῦν διὰ πρώτην φορὰν γνωστὰς ἐν ταῖς λεπτομερείαις τῶν τὰς ἐνεργείας εἰς τὰς ὁποίας προέβαινον αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ πρὸς καταστο-

λῆν τῆς ἀνταρτικῆς δράσεως ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀνταρτῶν ἀναφέρονται ὀνομαστὶ ὁ Κατεχάκης, ὁ Βολάνης, ὁ Καραβίτης, ὁ Πούλακας, ὁ Ζήρας, ὁ Ἄγγελόπουλος, ὁ Ζυμπρακάκης, ὁ Φλάσκας, ὁ Λαλιούνης, ὁ Σίμος Ἄρης, ὁ Τσεκούρας, ὁ Λούνας, ὁ Πρεζαβέλης, ὁ Νατσέπης, ὁ Τσίπος, καὶ ὁ Μουόνας (τὰ τελευταῖα τέσσερα ὀνόματα εἶναι κατὰ τὴν γραφὴν τῶν τουρκικῶν ἐγγράφων, δὲν ταυτίζονται δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ μὲ τὰ ἀντιστοιχὰ τῶν Ἑλληνικῶν), ἐκ δὲ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, μεταξὺ ἄλλων, ὀλιγότερον γνωστῶν, οἱ Σαντάνσκυ, Τσερνοπέεφ, Ἀποστόλ καὶ Σαράφωφ. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαί, ὅπως προκύπτει ἐκ τῶν ἐγγράφων, εἶχον καλὰς πληροφορίας διὰ τὰς κινήσεις ὠρισμένων τουλάχιστον ἐκ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ δρώντων ἀνταρτικῶν σωμάτων, ἐγνώριζον δ' ἐπίσης τὴν δρᾶσιν τῶν Ἑλλήνων προξένων καθὼς καὶ τὴν παρουσίαν ἐν Μακεδονίᾳ, μεταξὺ τῶν ἀνταρτῶν, Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν. Αἱ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ὁδηγίαι καὶ διαταγαὶ τῶν εἶναι αὐστηρόταται, ἀποδεικνύουν δὲ δι' ἄλλην μίαν φορὰν πόσον ἀνακριβεῖς ἦσαν αἱ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς πολιτικοὺς καὶ διπλωματικοὺς κύκλους διδόμεναι πληροφορίες περὶ συνεργασίας τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ Ἑλλήνων ἀνταρτῶν.

Ἡ ἔκδοσις τῶν ὡς ἄνω ἐγγράφων ἐγένετο ἀντικείμενον διεξοδικῆς κριτικῆς ὑπὸ τοῦ (γνωστοῦ καὶ ἀπὸ τὰ ἀνθελληνικὰ ἄρθρα του εἰς «Νονα Macedonia») Hristo Antonovski, εἰς τὸ ἐν Σκοπίοις ἐκδιδόμενον περιοδικὸν Glasnik na Institutot za nacionalna istovija II, 1 (Σκόπια 1958) σελ. 270 - 273. Τὰ συμπεράσματα ὅμως εἰς τὰ ὁποῖα καταλήγει ὁ Antonovski εἶναι δυστυχῶς ὅλα ἀτυχῆ. Εἶναι βασικῶς ἐσφαλμένη καὶ ἀπολύτως ἀπαράδεκτος ἡ ὑπὸ τοῦ Antonovski ἐπιχειρουμένη ἐρμηνεία τῶν εἰς τὰ ἔγγραφα ἀναφερομένων Βουλγάρων ὡς «Μακεδόνων». Οἱ Βούλγαροι ἦσαν Βούλγαροι καὶ οὐδόλως βεβαίως ἦσαν οἱ ὑποθετικοὶ ἐκεῖνοι «Μακεδόνες» ὡς χωριστὴ φυλὴ, τοὺς ὁποίους κατασκευάζουν τώρα οἱ ἱστορικοὶ τῶν Σκοπίων. Καὶ θὰ εἶναι δύσκολον νὰ χαρακτηρισθῆ ἄλλως καὶ ὄχι ὡς πλαστογραφία τῆς ἱστορίας ἡ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῶν Σκοπίων καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ Antonovski μεταμφίσεις τῶν Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους ἀναφέρουν ὅλα τὰ ἔγγραφα, ὡς «Μακεδόνων». Καὶ ταῦτα μὲν διὰ τὸ γενικὸν θέμα τῆς ὀρθῆς χρήσεως τῶν ὀρων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐπὶ μέρος σχόλια ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῶν ἐγγράφων, αἱ ὑπὸ τοῦ Antonovski διδόμεναι ἐρμηνεῖαι εἶναι ἀτυχῶς ἄκρως παραπλανητικαί. Οὕτω διὰ τὸ ἔγγραφο 19/28 ὁ Antonovski λέγει ὅτι ἀποτελεῖ καὶ ἐκ τῶν τουρκικῶν πηγῶν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀντιδράσεως τῆς ἑξαρχίας «ἐναντίον τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος τοῦ Μακεδονικοῦ λαοῦ». Τὸ ἔγγραφο ὅμως λέγει ἄλλα πράγματα: ὁ βαλῆς τῆς Θεσσαλονικῆς εἰδοποιεῖ τὴν ὑποδιοίκησιν Βοδενῶν ὅτι ὁ ἐκ τῶν γραμματέων τῆς ἑξαρχίας Λούκα πρόκειται νὰ περιέλθῃ τὰ βιλαέτια τῆς Μακεδονίας κατ' ἐπίφασιν

μὲν πρὸς ἔλεγχον τῶν λογαριασμῶν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σχολείων τῶν βουλγαρικῶν κοινοτήτων, προτιθέμενος συγχρόνως νὰ συστήσῃ εἰς τοὺς πληθυσμούς νὰ ἀποφεύγουν πᾶσαν ἀνταρσίαν καὶ συνωμοτικὴν κίνησιν, κατ' οὐσίαν ὅμως πρὸς ἄλλους σκοποὺς. Τοὺς σκοποὺς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι βεβαίως ἡ ἐνίσχυσις τῆς βουλγαρικῆς ἀνταρτικῆς κινήσεως, δὲν τοὺς λέγει ὁ βαλῆς, τοῦτο ὅμως φαίνεται σαφῶς ἀπὸ τὰς συστάσεις τοῦ «συνιστῶμεν ὅπως μὲ τὴν κατάλληλον παρακολούθησιν καὶ τὸν ἀρμόζοντα ἔλεγχον τῶν κινήσεων καὶ ἔνεργειῶν αὐτοῦ συμπληρώσῃτε προϋποθέσεις ἵνα μὴ δοθῇ εἰς αὐτὸν εὐκαιρία δημιουργίας ἀνεπιθυμητῶν καταστάσεων». Οὕτω, μὲ τὴν καλύτεραν τῶν ἐρμηνειῶν, ὁ γραμματεὺς τῆς Ἐξαρχίας, ὁ ὁποῖος δὲν ἠδυνήθη τὸ 1907 νὰ παραπληγήσῃ τὸν βαλῆν τῆς Θεσσαλονίκης, παρεπλάνησεν εὐχερῶς τὸ 1958 τὸν Antonovski! Ὑπὸ τὸ ἴδιον πνεῦμα τῶν παρερμηνειῶν σχολιάζονται ὑπὸ τοῦ Antonovski καὶ ἄλλα ἔγγραφα τῆς συλλογῆς, ἐν οἷς καὶ τὰ 90/152 καὶ 122/204. Τὰ ἔγγραφα αὐτά, τὰ ὁποῖα παρέχουν αὐστηρὰς ὁδηγίας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἀνταρτικῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ Antonovski ὡς ἀποδεικνύοντα «τὴν προνομιούχον θέσιν τῶν ἑλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν» καὶ τὴν «ἀνοχὴν τῶν ἑλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν». Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ὅμως αὐτὰς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συζητήσῃ κανεὶς σοβαρῶς μὲ τοὺς ἱστορικοὺς τῶν Σκοπίων.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΙ

Geoffrey Chandler, *The Divided Land*, London, 1959, σελ. 214.

Τὸ βιβλίον τοῦ Chandler, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τῆς γερμανικῆς κατοχῆς ὑληρέτησεν εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν ὡς σύνδεσμος μεταξὺ τῆς βρετανικῆς ἀποστολῆς καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀνταρτικῶν καὶ ἀκολούθως ἔξετέλεσε χροεὶ διευθυντοῦ τοῦ γραφείου τύπου τοῦ βρετανικοῦ προξενείου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 1944 μέχρι τοῦ 1948 γενικὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα. Ὁ συγγραφεὺς, τοῦ ὁποίου δέον νὰ ἐξαρθῇ ἰδιαιτέρως τὸ ὄραϊον ὕψος, γράφει μὲ πολλὴν συμπάθειαν διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ καυτηριάζει τὴν δρᾶσιν καὶ τὰς ἐπιδιώξεις τῶν κομμουνιστῶν. Δὲν παραλείπει ἐπίσης νὰ καυτηριάσῃ καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος του, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ἐν πολλοῖς ὑπεύθυνον διὰ τὴν μεγάλην ἀνάπτυσιν τῶν κομμουνιστικῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων. Τὸ βιβλίον γενικῶς εἶναι ἀξιανάγνωστον, ἰδιαιτέρως δὲ δέον νὰ ἐξαρθοῦν αἱ ὄραϊαι περιγραφαὶ τῶν τοπιῶν τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τῆς Θεσσαλονίκης.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΙ